

Małgorzata Strzelecka

Ograniczenie władzy rodzicielskiej poprzez nadzór kuratora sądowego

Streszczenie

W niniejszym artykule zostały zaprezentowane zagadnienia związane z władzą rodzicielską, rozumianą jako całokształt obowiązków i praw przysługujących rodzicom względem dziecka. Podjęta została próba zdefiniowania tego pojęcia prawnego przy uwzględnieniu stanowiska doktryny i orzecznictwa sądowego. Analizie zostały poddane zagadnienia związane z prawnym aspektem stosunków pomiędzy rodzicami a dzieckiem. Omówione zostały podstawowe cechy, jakimi charakteryzuje się prawidłowe wykonywanie władzy rodzicielskiej oraz elementy, które składają się na prawną konstrukcję tego pojęcia. Szczegółowo została przedstawiona kwestia dotycząca ograniczenia władzy rodzicielskiej oraz sposobów ograniczenia praw rodzicielskich z uwzględnieniem problematyki dotyczącej odpowiedzialności rodziców. Przede wszystkim w tekście została przybliżona i omówiona rola kuratora sądowego w postępowaniu związanym z wykonywaniem nadzoru w sprawach opiekuńczych. Ograniczenie władzy rodzicielskiej poprzez nadzór kuratora sądowego nie stanowi represji przeciwko rodzicom. Celem objęcia wykonywania władzy rodzicielskiej nadzorem kuratora jest ochrona zagrożonego dobra dziecka i niesienie pomocy rodzicom w celu właściwego wykonywania władzy rodzicielskiej.

1. Definicja i atrybuty władzy rodzicielskiej w polskim prawie rodzinnym

Na wstępie należy wskazać, że instytucja władzy rodzicielskiej nie została zdefiniowana w polskim Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym¹. Próbę stworzenia ogólnej definicji tego pojęcia podjęli przedstawiciele doktryny, którzy w swoich opracowaniach zwracali przede wszystkim uwagę na ochronną funkcję władzy rodzicielskiej względem dziecka. Część autorów utożsamia władzę rodzicielską z prawem podmiotowym rodziców. Jednym z nich jest K. Jagielski, który określa władzę rodzicielską jako „prawo podmiotowe przyznane rodzicom

¹ Ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 1359 ze zm., dalej jako „k.r.o.”.

dla dobra dziecka i w interesie społeczeństwa, polegające na możliwości, a zarazem powinności roztoczenia nad dzieckiem pieczy, w szczególności kierowania nim, wychowywania i reprezentowania go oraz zarządzania jego majątkiem”.² J. Strzebińczyk wskazuje natomiast, że „władza rodzicielska to instrument prawny, który umożliwia rodzicom przede wszystkim ostateczne ukształtowanie dziecka pod względem psychofizycznym”.³ Na przestrzeni lat konstruowanie pojęcia władzy rodzicielskiej ulegało nieustającym zmianom i stopniowo zaczęto odchodzić od silnego utożsamiania tego pojęcia z prawem podmiotowym, co swoje początki miało w dawnym prawie rzymskim i wiązało się w zasadzie z nieograniczonym władztwem rodziców nad dziećmi. Podstawowe założenie jakie przyświecało kształtowaniu się współczesnego rozumienia pojęcia władzy rodzicielskiej było związane z położeniem nacisku na powinności i obowiązki rodziców względem dziecka, przy jednoczesnym potraktowaniu ich uprawnień jako elementu wtórnego tej definicji. Wyrazem tej ewolucji jest stanowisko B. Dobrzańskiego, który wskazuje, że „władza rodzicielska to przede wszystkim obowiązek wykonywany dla dobra dziecka i zgodnie z interesem społecznym, a nie tylko prawo, które mogłoby być wykonywane przez obojga rodziców w sposób podyktowany pobudkami egoistycznymi”.⁴ Także A. Łapiński prezentuje pogląd, zgodnie z którym „władza rodzicielska powinna być wykonywana przede wszystkim tak, jak tego wymaga dobro dziecka i interes społeczny”.⁵ Z kolei J. Ignatowicz i M. Nazar zajęli stanowisko, że władza rodzicielska to „ogół obowiązków i praw rodziców względem dziecka, mających na celu zapewnienie mu należytej opieki i pieczy oraz strzeżenie jego interesów”.⁶ Powyższe ustalenia oparte na analizie wskazanych wyżej poglądów uprawniają do stwierdzenia, że pojęcie władzy rodzicielskiej ma złożony charakter prawny. Niewątpliwie jednak zakres i charakter współczesnego rozumienia pojęcia władzy rodzicielskiej nie oznacza wyłączności rodziców w stosunku do dziecka, gdyż władza ta powinna być wykonywana przede wszystkim zgodnie z dobrem i ochroną interesów dziecka. Odmienna interpretacja tego pojęcia byłaby sprzeczna nie tylko z przyjętą ochronną funkcją władzy rodzicielskiej, ale również z zasadą, że dobro dziecka jest wartością nadrzędną, a rodzice powinni wykazywać stałą troskę o jakość relacji z dzieckiem, a także zaangażowanie w sprawy dotyczące dziecka.⁷

² K. Jagielski, *Istota i treść władzy rodzicielskiej*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Kraków 1963, s. 97.

³ J. Strzebińczyk, *System Prawa Prywatnego*, t. 12 [w:] *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, red. T. Smoczyński, Warszawa 2011, s. 235.

⁴ B. Dobrzański, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, praca zbiorowa pod red. B. Dobrzańskiego i J. Ignatowicza, Warszawa 1975, s. 658.

⁵ A. Łapiński, *Ograniczenie władzy rodzicielskiej w polskim prawie rodzinnym*, Warszawa 1975, s. 23.

⁶ J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2012, s. 340.

⁷ W. Stojanowska, M. Kosek, *Prawo i obowiązek rodziców do wychowywania dziecka w świetle Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, „Studia Płockie” 41, 2013, s. 226.

Władza rodzicielska, jak wynika to z całokształtu przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, a zwłaszcza z art. 95 § 1, art. 96 i art. 98 § 1 k.r.o., stanowi ogół obowiązków i praw względem dziecka, mających na celu zapewnienie mu należytej pieczy i strzeżenie jego interesów. Artykuł 95 § 1 k.r.o. konkretyzuje natomiast, że „władza rodzicielska obejmuje w szczególności obowiązek i prawo rodziców do wykonywania pieczy nad osobą i majątkiem dziecka oraz do wychowania dziecka, z poszanowaniem jego godności i praw.” Zawarte w tej regulacji sformułowanie „w szczególności” wskazuje, że katalog obowiązków, a także praw rodziców względem dziecka ma charakter otwarty, co należy rozumieć w ten sposób, że zakres władzy rodzicielskiej jest szeroki i obejmuje również inne atrybuty poza trzema podstawowymi, tj. pieczę nad osobą dziecka, pieczę nad majątkiem dziecka oraz jego reprezentacją w zakresie wychowania, opieki, poszanowania godności i praw. Sam sposób wykonywania powierzonej rodzicom władzy rodzicielskiej jest natomiast oparty na zasadach samodzielności, tj. autonomii działania rodziców, zasadzie osobistego sprawowania przez nich władzy rodzicielskiej oraz na zasadzie pomocy organów państwa i zasadzie posłuszeństwa dziecka.

1.1. Piecza nad dzieckiem

Pierwszy element, jakim jest sprawowanie pieczy nad dzieckiem obejmuje następujące uprawnienia i obowiązki rodziców: wychowanie dziecka, kierowanie dzieckiem, zapewnienie dziecku odpowiednich warunków bytowych oraz troskę o zdrowie i bezpieczeństwo dziecka.⁸ Zgodnie z zasadą wyłączności, pieczę nad osobą dziecka wykonują rodzice, którzy mają pełnię władzy rodzicielskiej, przy czym w przypadku rodziców żyjących w rozłączeniu, którym przysługuje władza rodzicielska i którzy nie przedstawili zgodnego z dobrem dziecka pisemnego porozumienia o sposobie wykonywania władzy rodzicielskiej i utrzymywaniu kontaktów z dzieckiem, zgodnie z art. 107 § 1 k.r.o., sąd opiekuńczy może ze względu na dobro dziecka określić sposób jej wykonywania i zgodnie z treścią § 2 ww. przepisu, sąd opiekuńczy może w takim przypadku powierzyć wykonywanie władzy rodzicielskiej jednemu z rodziców, ograniczając władzę rodzicielską drugiego do określonych obowiązków i uprawnień w stosunku do osoby dziecka, jeżeli dobro dziecka za tym przemawia⁹. Na zasadzie autonomii rodzice mają swobodę w ramach wykonywania praw i obowiązków wynikających

⁸ A. Zieliński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze w zarysie*, Warszawa 2011, s. 193.

⁹ Ustawa z 25.2.1964 r. - Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1359).

z przysługującej im władzy rodzicielskiej i w tym zakresie nie podlegają nadzorowi ze strony sądu opiekuńczego.

Wychowanie dziecka obejmuje zarówno wychowanie fizyczne, jak i duchowe, o czym stanowi treść art. 96 § 1 k.r.o. Pod pojęciem wychowania duchowego należy rozumieć wpajanie zasad moralności i współżycia społecznego, rozwijanie prawego charakteru, wzbudzanie w dziecku pracowitości, sumienności oraz poczucia obowiązku, wpajanie dziecku miłości do ojczyzny oraz nawyku respektowania cudzej własności, ponadto zapewnienie dziecku właściwego do jego zdolności wykształcenia oraz przygotowania do wykonywania pracy zawodowej. Z kolei jeśli chodzi o wychowanie fizyczne, to obejmuje ono troskę o życie, zdrowie i sprawność fizyczną dziecka.¹⁰

Pieczą nad dzieckiem obejmuje nie tylko obowiązek wychowania go, ale też kierowania nim przez rodziców. Pojęcie „kierowania dzieckiem” obejmuje natomiast elementy władcze, które korespondują z zasadą posłuszeństwa dziecka wobec rodziców sprawujących nad nim władzę rodzicielską. Z zasady tej wynika, że rodzice mogą kontrolować dziecko w zakresie wszelkich aspektów życia, czyli mogą ingerować w to, jak dziecko wypełnia obowiązki szkolne i domowe, ale także mogą nadzorować to w jakim towarzystwie dziecko przebywa i jak spędza wolny czas i wydawać w tym przedmiocie odpowiednie nakazy i zakazy. Nie mogą natomiast stosować w stosunku do dziecka kar cielesnych, a jedyną metodą egzekwowania posłuszeństwa winna być perswazja w połączeniu z prezentowaniem pozytywnej postawy względem dziecka.

Z tymi powinnościami łączy się także obowiązek rodziców polegający na zapewnieniu dziecku troski o jego zdrowie i bezpieczeństwo. Polega on nie tylko na zapewnieniu dziecku właściwych niezagrażających jego życiu i zdrowiu warunków bytowych, ale też na ochronie przed wszelkimi niebezpieczeństwami, takimi jak przemoc, czy uzależnienia. Dziecko powinno mieć w rodzicach oparcie bez względu na sytuację życiową bo tylko wówczas można mówić o jego prawidłowym rozwoju fizycznym i duchowym.¹¹ Rodzice powinni także chronić dziecko przed skrzywdzeniem oraz przed niebezpieczeństwami niezależnymi od człowieka.¹²

1.2. Zarząd majątkiem dziecka i reprezentacja

Na pojęcie władzy rodzicielskiej składa się również sprawowanie pieczy nad majątkiem dziecka i ochrona ta powinna obejmować wszystkie składniki majątkowe, które mają wpływ

¹⁰ J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2012, s. 346.

¹¹ A. Zieliński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze, op.cit.*, s. 194.

¹² J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne, op.cit.*, s. 285.

na rozwój i osobowość dziecka. Rodzice obowiązani są sprawować z należyłą starannością zarząd majątkiem dziecka pozostającego pod ich władzą rodzicielską. Sprawowanie zarządu nad majątkiem dziecka nie może być wykonywane dowolnie i z tego względu doznaje szeregu ustawowych ograniczeń. Stanowi o tym m.in. treść art. 101 § 3 k.r.o., który wskazuje na konieczność uzyskania zgody sądu opiekuńczego na dokonanie czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu lub uzyskania zgody sądu na dokonanie takiej czynności przez dziecko. Zarząd majątkiem dziecka obejmuje czynności zaliczane do zwykłego zarządu i czynności, które ten zarząd przekraczają. Z zarządu tego wyłączony został zarobek dziecka i przedmioty przekazane mu do swobodnego użytku. Czynności zwykłego zarządu polegają na zajmowaniu się przez rodziców bieżącymi sprawami wynikającymi ze zwykłej eksploatacji rzeczy. Z kolei czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu nie zostały w ustawie zdefiniowane, a więc stanowią wszystko to co przekracza zakres zwykłego bieżącego zarządu i dla swojej ważności wymagają zgody sądu opiekuńczego.¹³ Jeżeli rodzice dokonają takiej czynności bez zezwolenia sądu, to w świetle prawa jest ona nieważna i nie może ulec konwalidacji.¹⁴ Przepisy Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego nie precyzują kryterium podziału pomiędzy czynnościami zwykłego zarządu, a czynnościami przekraczającymi te ramy, nie wskazują także przykładów określonych rodzajów czynności zarządu. Problematyka podziału tych czynności stanowi przedmiot licznych i wnikliwych opracowań w literaturze przedmiotu. Większość z nich dotyczy w granicach prawa cywilnego, zarządu współwłasnością w częściach ułamkowych, jednak w prawie rodzinnym sporo uwagi poświęcono zarządowi wykonywanemu przez małżonków nad ich wspólnym majątkiem. Zarząd wykonywany przez współwłaścicieli, określony przepisami art. 199 - 205 i art. 208 - 209 k.c. jest typem zarządu, stanowiącym podstawowy model tej instytucji. Zarząd majątkiem małżonków charakteryzuje się natomiast dążeniem do istotnego poszerzenia samodzielnych kompetencji wykonujących go podmiotów z powiększeniem zakresu czynności zwykłego zarządu. Zarząd majątkiem dziecka umieścić należy po przeciwnej stronie wskazanego typu, ponieważ kompetencje rodziców ograniczone są istotnie charakterem tego zarządu. Podane uwarunkowania określają sposób ujęcia czynności zwykłego zarządu, których zakres w odniesieniu do zarządu majątkiem dziecka nie powinien być zbyt szeroki. Przyjmując, że za czynności zwykłego zarządu uznać należy „wszelkie czynności mające na celu utrzymanie rzeczy w dotychczasowym stanie oraz

¹³ J. Ignatowicz, *Prawo rzeczowe*, Warszawa 1997, s. 131.

¹⁴ A.K. Bieliński, M. Pannert, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2011, s. 197.

zarządzanie nią dla umożliwienia korzystania z niej i pobierania pożytków”¹⁵ podkreślić należy, że zarząd majątkiem dziecka wykonywany być musi wyłącznie w jego interesie, a także bez nadmiernie ponoszonych kosztów. Zawsze natomiast zasadą powinno być podejmowanie czynności zachowawczych, a więc właśnie czynności zwykłego zarządu. Podejmowanie innych czynności stanowi zawsze odejście od podstawowego charakteru zarządu niezależnie od tego czy i w jakim stopniu uzasadnione jest to określonym stanem faktycznym. W doktrynie wskazano różnorodne kryteria podziału czynności zarządu majątkiem. Zwrócono uwagę na znaczenie celu określonych czynności oraz wartości przedmiotowego majątku, podkreślono konieczność szerokiego uwzględnienia całokształtu uwarunkowań konkretnej sytuacji faktycznej, zwłaszcza proporcji, w jakiej pozostaje przedmiot czynności do wartości całego majątku.¹⁶ Jednak zbyt daleko posunięty relatywizm poszukiwanego kryterium w odniesieniu do majątku dziecka stanowiłby istotne zagrożenie interesów osób trzecich, z uwagi na bezwzględnie nieważność dokonanych bez zgody sądu opiekuńczego działań rodziców przekraczających granice zwykłego zarządu (art. 101 § 3 k.r.o. w zw. z art. 58 § 1 k.c.).¹⁷

Sprawowanie przez rodziców pieczy nad majątkiem dziecka w sposób zagrażający jego dobru i interesom może być podstawą do ograniczenia władzy rodzicielskiej. Sąd opiekuńczy może nakazać rodzicom, żeby sporządzili inwentarz majątku dziecka i przedstawili go sądowi oraz zawiadamiali sąd o ważniejszych zmianach w stanie tego majątku, w szczególności o nabyciu przez dziecko przedmiotów majątkowych o znacznej wartości. Sąd opiekuńczy może także w uzasadnionych wypadkach ustalić wartość rozporządzeń dotyczących ruchomości, pieniędzy i papierów wartościowych, których dziecko lub rodzice mogą dokonywać każdego roku bez zezwolenia sądu opiekuńczego. W uzasadnionym przypadku sąd może powierzyć zarząd majątkiem małoletniego dziecka ustanowionemu w tym celu kuratorowi, na co wskazuje art. 109 § 3 k.r.o. Dotyczy to również sytuacji, gdy dziecko obejmuje zarząd nad przedmiotami, które zostały mu przekazane w drodze dziedziczenia lub darowizny, a takie zastrzeżenie wynika

¹⁵ Z. K. Nowakowski, *System prawa cywilnego, t. II*, Warszawa 1977, s. 412, za T. Sokołowskim, *Ochrona interesu majątkowego dziecka*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 1985, z. 2, s. 123. Por. także przywołany tam J. Ignatowicz, *Prawo rzeczowe*, Warszawa 1976, s. 127: „Przez czynności zwykłego zarządu należy rozumieć załatwianie bieżących spraw związanych ze zwykłą eksploatacją rzeczy i utrzymywaniem jej w stanie niepogorszonym w ramach aktualnego jej przeznaczenia, wszystko zaś, co się w tych granicach nie mieści, należy do spraw przekraczających zakres zwykłego zarządu”.

¹⁶ T. Sokołowski, *Ochrona interesu...*, *op.cit.*, s. 123 i przywołani tam A. Kunicki, *Pojęcie zwykłego zarządu w prawie rodzinnym i opiekuńczym*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 1968, z. 1, s. 117 i n.; B. Dobrzański, *Kodeks...*, *op.cit.*, s. 676; S. Breyer, S. Gross [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. B. Dobrzański, J. Ignatowicz, Warszawa 1975, s. 180 i n.

¹⁷ T. Sokołowski, *Ochrona interesu...*, *op.cit.*, s. 124 i n.

z czynności prawnej. W takiej sytuacji darczyńca lub spadkodawca wyznaczają zarządcę, a jeśli tego nie uczynią, to zarząd sprawuje wówczas kurator wyznaczony przez sąd opiekuńczy.¹⁸

W zakresie prawa do reprezentacji, rodzice są przedstawicielami ustawowymi dziecka, które pozostaje pod ich władzą rodzicielską. Jeżeli natomiast dziecko pozostaje pod władzą rodzicielską obojga rodziców, to każde z nich może wówczas działać samodzielnie jako jego przedstawiciel ustawowy, zgodnie z treścią art. 98 § 1 k.r.o. Jeżeli żadne z rodziców nie może reprezentować dziecka, które pozostaje pod ich władzą rodzicielską, sąd opiekuńczy ustanawia w tym celu kuratora. Artykuł 180 § 2 k.r.o. przewiduje ustanowienie kuratora do załatwienia poszczególnej sprawy, a zatem kuratela ustaje z mocy prawa z chwilą ukończenia tej sprawy.¹⁹

Z rozważań tych wynika, że wszystkie atrybuty władzy rodzicielskiej, stanowiące jej istotę obejmują zarówno obowiązki, jak i prawa rodziców względem dziecka, w tym przede wszystkim obowiązek i prawo wychowania go i kierowania nim, a także obowiązek i prawo sprawowania pieczy nad jego majątkiem i reprezentowania go. Katalog ten jest jednak otwarty i może dotyczyć również innych praw i obowiązków związanych z poszczególnymi aspektami życia dziecka. Jeżeli natomiast rodzice w sposób niewłaściwy wypełniają powyższe prawa i obowiązki lub wcale ich nie realizują, to wówczas narażają się na zastosowanie określonych prawem środków, w szczególności polegających na ograniczeniu, zawieszeniu i pozbawieniu władzy rodzicielskiej przez sąd opiekuńczy. W razie zaistnienia przeszkód w wykonywaniu władzy rodzicielskiej, rodzice mogą skorzystać z ochrony przysługujących im praw i uzyskać pomoc określonych organów, przewidzianą w art. 109 k.r.o.

2. Instytucja ograniczenia władzy rodzicielskiej.

Problematyka ingerencji sądu opiekuńczego w wykonywanie władzy rodzicielskiej została uregulowana w art. 109-111 k.r.o. Pierwszy z tych artykułów w § 1 stanowi, że jeżeli dobro dziecka jest zagrożone, sąd opiekuńczy wyda stosowne zarządzenia. Z treści tego przepisu można wyprowadzić wniosek, że w przypadkach, kiedy istnieje stan zagrożenia dobra dziecka, działanie sądu opiekuńczego ma charakter obligatoryjny, o czym świadczy postanowienie „sąd wyda zarządzenia”, a nie „sąd może wydać zarządzenia”. Sąd powinien przy tym w sposób właściwy ocenić sytuację, która zagraża dobru dziecka, gdyż tylko prawidłowa ocena w tym zakresie pozwoli wydać odpowiednie zarządzenie. Wskazać także

¹⁸ J. Strzebińczyk, *System Prawa Prywatnego*, t. 12 [w:] *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, red. T. Smoczyński, Warszawa 2011, s. 265.

¹⁹ A.K. Bieliński, M. Pannert, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2011, s. 195.

należy, że katalog zarządzeń wskazanych w art. 109 § 2 k.r.o. ma charakter otwarty i sąd opiekuńczy nie jest nimi związany. Może zatem wybrać również inny środek ingerencji, uznając, że ten środek będzie najbardziej odpowiedni i celowy dla zapewnienia dziecku należytej ochrony. Sąd opiekuńczy może również zastosować środek wskazany w powyższym przepisie, jednak dokonać jego modyfikacji i dostosować go do konkretnej sytuacji, w jakiej znajduje się dziecko²⁰. J. Ignatowicz zwrócił uwagę, że sąd jest uprawniony do wydania dowolnego zarządzenia, którego wymaga dobro dziecka.²¹ Musi być ono jednak wykonalne i nadawać się do wyegzekwowania.²²

Zgodnie z art. 109 k.r.o. jeżeli dobro dziecka jest zagrożone, sąd opiekuńczy wyda odpowiednie zarządzenia. Sąd opiekuńczy może w szczególności zobowiązać rodziców oraz małoletniego do określonego postępowania, w szczególności do pracy z asystentem rodziny, realizowania innych form pracy z rodziną, skierować małoletniego do placówki wsparcia dziennego, określonych w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej lub skierować rodziców do placówki albo specjalisty zajmujących się terapią rodzinną, poradnictwem lub świadczących rodzinie inną stosowną pomoc z jednoczesnym wskazaniem sposobu kontroli wykonania wydanych zarządzeń. Może również poddać wykonywanie władzy rodzicielskiej stałemu nadzorowi kuratora sądowego (art. 109 § 2 pkt 3 k.r.o.).

Ograniczenie władzy rodzicielskiej może dotyczyć jednego z rodziców lub obojga. Nie zawsze jednak ograniczenie władzy rodzicielskiej następuje z winy rodziców. Sąd dokonując oceny, czy dobro dziecka jest zagrożone, bada co doprowadziło do takiej sytuacji, jednak bez znaczenia pozostaje to czy faktycznie zagrożenie to zostało spowodowane nieodpowiedzialnym zachowaniem rodziców, ich nieudolnością, czy też mylnym pojęciem, odnośnie tego, co jest dla dziecka najlepsze. Do zadań sądu należy bowiem ustalenie faktu, charakteru i częstotliwości występowania negatywnego zachowania rodziców, które zagraża dobru dziecka.²³ Z treści art. 109 k.r.o. nie wynika bowiem, że warunkiem ingerencji sądu w sferę władzy rodziców jest ich zawinione działanie lub zaniechanie.²⁴ Sąd podejmuje więc odpowiednie działania w każdym przypadku, gdy zagrożone jest dobro dziecka. Dotyczy to głównie sytuacji, w których rodzice dopuszczają się względem dziecka określonych zaniedbań z uwagi na nadużywanie alkoholu. Inne okoliczności mogą natomiast wynikać

²⁰ A. Łapiński, *Ogólna problematyka ograniczenia władzy rodzicielskiej według art. 109 k.r.o.*, *Palestra* 1974, nr 18/3(195), s. 21 i n.

²¹ J. Gajda, J. Ignatowicz, J. Pietrzykowski, K. Pietrzykowski, J. Winiarz, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 930.

²² J. Strzebińczyk, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2013, s. 280.

²³ H. Ciepla, J. Ignaczewski, J. Skibińska-Adamowicz, *Komentarz do spraw rodzinnych*, Warszawa 2012, s. 234.

²⁴ Postanowienie SN z 7.06.1967 r., III CR 84/67, OSNC 1968, nr 2, poz. 21.

z zachowania samego dziecka i mogą być związane np. z jego podatnością na niewłaściwe zachowania grupy rówieśniczej, w tym na uzależnienia, czy też stosowanie przemocy. Mogą być także związane z trudną sytuacją materialną rodziny, ciężką chorobą rodziców i wtedy mają charakter obiektywny. Podkreślenia wymaga również, że ograniczenie władzy rodzicielskiej na podstawie art. 109 k.r.o. nie jest równoznaczne z utratą tej władzy i to nawet w sytuacji, kiedy dziecko np. z uwagi na przejściowe problemy rodziców, czy to materialne, czy to wynikające z poddania się terapii od uzależnień, zostaje umieszczone w pieczy zastępczej. W tym przypadku nie jest też możliwe ustanowienie opiekuna i przejęcie przez niego władzy rodzicielskiej, gdyż rodzice nie zostali tej władzy pozbawieni tylko została im ona ograniczona, na co wskazuje art. 94 § 3 k.r.o.

Katalog zarządzeń wskazany w treści art. 109 k.r.o. wymienia opisane powyżej środki klasyfikując je od najłagodniejszego do najsurowszego. Zarządzenia te powinny być przez sąd wydawane adekwatnie do stopnia i rodzaju zagrożenia oraz sytuacji rodzinnej w jakiej dziecko się znajduje. Tym samym nie powinno dochodzić do sytuacji, w których sąd wyda zarządzenie niewspółmierne do popełnionego przez rodziców lub dziecko zaniechania lub działania, które zagraża jego dobru i interesom. Sąd opiekuńczy nie powinien np. umieszczać dziecka w pieczy zastępczej jedynie z uwagi na niedopełnienie przez niego obowiązku szkolnego. W przypadku zaś ciężkich przewinień winien od razu zastosować współmierny do tego środek, zaczynając od formy najłagodniejszej i później stopniując ją do bardziej rygorystycznej. Wymaga to od sądu każdorazowo dokładnej analizy sytuacji rodzinnej i opiekuńczej dziecka.

Jednocześnie należy odróżnić ograniczenie władzy rodzicielskiej na podstawie art. 109 k.r.o. od jej ograniczenia na podstawie art. 58 § 1a k.r.o. lub art. 107 k.r.o. Różnice pomiędzy tymi instrumentami ingerencji we władzę rodzicielską dotyczą zarówno sformułowania samych przesłanek rozstrzygnięcia sądowego, jak i jego skutków. Na podstawie art. 109 k.r.o. dochodzi bowiem do uszczuplenia wykonywanej przez rodziców władzy rodzicielskiej o określony element wskazany w zarządzeniu sądu przy jednoczesnym zachowaniu pozostałych elementów tej władzy.²⁵ W przypadku rozstrzygnięcia na podstawie art. 58 § 1a k.r.o. lub art. 107 k.r.o. zachodzi natomiast sytuacja odwrotna, gdyż rodzicowi zostają pozostawione jedynie wskazane przez sąd opiekuńczy uprawnienia.²⁶

²⁵ J. Słyk, *Pokrewieństwo i powinowactwo* [w:] *Tom V. Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz. Przepisy wprowadzające KRO*, red. K. Osajda, Warszawa 2017, s. 1291.

²⁶ K. Piasecki [w:] H. Ciepla, B. Czech, T. Domińczyk, S. Kalus, M. Sychowicz, K. Piasecki, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, wyd. V, Warszawa 2011, s. 789.

Instytucja ograniczenia władzy rodzicielskiej nierozzerwalnie wiąże się z zasadą ochrony dobra dziecka, jako wartością nadrzędną. Środki, które zostały przewidziane w art. 109 k.r.o. służą urzeczywistnianiu tej zasady przez sądy w każdej indywidualnej sytuacji, kiedy dobro dziecka zostaje zagrożone. Instrumenty prawne, którymi sąd dysponuje, mogą mieć nie tylko charakter represyjny i przeciwdziałać niepożądanym zachowaniom, ale przede wszystkim powinny pomóc rodzicom w lepszym sprawowaniu władzy rodzicielskiej w razie pojawienia się sytuacji trudnych i kryzysowych. Dzięki tej instytucji rodzice nie zostają całkowicie pozbawieni władzy rodzicielskiej, a jedynie pewne określone jej atrybuty wykonują przy pomocy instytucji i organów państwowych. Nadal zatem mogą oni budować i rozwijać emocjonalną więź z dzieckiem i uczyć się jak właściwie postępować, aby władza rodzicielska była przez nich sprawowana w sposób prawidłowy i przede wszystkim zgodny z jej ochronną funkcją. Ma to szczególne znaczenie w tych sytuacjach, kiedy to nie z ich winy dochodzi do powstania w rodzinie dysfunkcji, na co wpływ ma np. środowisko rówieśników, w którym dziecko przebywa.

Aby przeciwdziałać niepożądanym zachowaniom ze strony dziecka, a w szczególności zapobiegać przyczynom i skutkom ich powstania, sąd może wydać również inne niż wymienione w art. 109 k.r.o. zarządzenia, a dotyczące np. zakazu używania środków odurzających przez małoletniego i tym samym wesprzeć rodziców w ich trudnej walce z uzależnieniem dziecka. Podsumowując, instytucja ograniczenia władzy rodzicielskiej spełnia wiele ważnych, a zarazem pozytywnych funkcji socjalizacji dziecka, ucząc go prawidłowych zachowań i kształtując w nim właściwe postawy społeczne, które w toku dalszych kontaktów międzyludzkich dziecko rozwija i pogłębia.

3. Nadzór kuratora nad wykonywaniem władzy rodzicielskiej.

3. 1. Pozycja i zadania kuratorów rodzinnych

Jednym ze środków ingerencji sądu opiekuńczego we władzę rodzicielską jest poddanie tej władzy stałemu nadzorowi kuratora sądowego. Zadania kuratorów rodzinnych określa Ustawa z 27.07.2001 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych²⁷, która w art. 147 § 2 stanowi, że w sądach działają kuratorzy sądowi, a mianowicie kuratorzy rodzinni i kuratorzy dla dorosłych. Artykuł 2 ust. 1 ustawy z 27.07.2001 r. o kuratorach sądowych²⁸ stanowi natomiast, że kuratorami sądowymi są zawodowi kuratorzy sądowi i społeczni kuratorzy sądowi.

²⁷ Tekst jedn. Dz. U. z 2020 r. poz. 2072 ze zm. dalej jako „u.s.p.”.

²⁸ Tekst jedn. Dz. U. z 2020 r. poz. 167., dalej jako „u.k.s.”.

Wskazać należy, że w przepisach tejże ustawy zostały doprecyzowane ogólne regulacje zawarte w ustawie – Prawo o ustroju sądów powszechnych dotyczące kuratorów sądowych, powierzonych im zadań oraz zakresu działania. Tego rodzaju zadania dotyczą zarówno kuratorów rodzinnych, jak i zadania kuratorów osób dorosłych. Nie mają one jednak identycznego charakteru, ponieważ różnią się zakresem czynności i treścią. Artykuł 147 § 2 u.s.p. określa dwie grupy zadań kuratorów sądowych i to zarówno zadań przewidzianych dla kuratorów rodzinnych, jak i kuratorów dla dorosłych. Są nimi wykonywanie czynności o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym i profilaktycznym, a także wykonywanie innych czynności, które zostały określone w przepisach szczególnych. Zadania kuratorów obejmują obie te grupy czynności, jednak do podstawowych obowiązków kuratora rodzinnego należy wykonywanie określonych czynności wychowawczo – resocjalizacyjnych. To właśnie na te czynności ustawodawca położył nacisk, zaliczając je do pierwszej grupy obowiązków kuratora, co nie oznacza jednak, że kuratorzy są zwolnieni z wykonywania również i innych zadań, określonych w przepisach szczególnych, w tym przede wszystkim w ustawie o kuratorach sądowych. Artykuł 1 u.k.s. stanowi bowiem, że kuratorzy sądowi realizują określone przez prawo zadania o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym, ale także diagnostycznym, profilaktycznym i kontrolnym, które są związane z wykonywaniem orzeczeń sądu. Tym samym zadania te niewątpliwie obejmują szerszy zakres działań od tych wskazanych w ustawie - Prawo o ustroju sądów powszechnych. Biorąc pod uwagę określone ustawowo zadania kuratorów i sposób wykonywania przez nich obowiązków w środowisku podopiecznych można powiedzieć, że pełnienie przez nich służby w wymiarze sprawiedliwości polega z jednej strony na dostarczaniu sądowi wiedzy o osobie, środowisku w jakim przebywa i zaburzeniach w społecznym funkcjonowaniu, z drugiej zaś pełnienie służby ma być pomocą podopiecznym sądu, czyli osobom do których adresowane jest orzeczenie sądu, w wytworzeniu prawidłowych mechanizmów funkcjonowania społecznego, zgodnie z ogólnie przyjętymi i obowiązującymi normami życia społecznego.²⁹ Poza wykonywaniem obowiązków i uprawnień w zakresie nadzoru, zawodowy kurator rodzinny, wykonuje również czynności, które zostały wskazane w przepisach rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 12.06.2003 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych³⁰, w tym m.in. uczestniczy w posiedzeniach wykonawczych sądu, dotyczących swoich podopiecznych (§ 5 pkt 8 rozporządzenia). Z kolei § 6 rozporządzenia stanowi, że kurator rodzinny przeprowadzając wywiad środowiskowy, przede wszystkim ustala

²⁹ T. Jedynak, K. Stasiak, *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, Warszawa 2014, wyd. III, s. 85.

³⁰ Tekst jedn. Dz. U. z 2014 r. poz. 989.

okoliczności określone przez sąd lub sędziego albo kontroluje sposób wykonywania orzeczenia przez uprawnione podmioty. Czynność ta może być obowiązkiem kuratora rodzinnego także w postępowaniu wykonawczym w sytuacji, kiedy sąd opiekuńczy zarządzi zebranie wiadomości o sytuacji rodzinnej i postępowaniu podopiecznego po wydaniu orzeczenia. Z kolei art. 10 u.k.s. wskazuje, że w celu należytego wykonywania powyższych zadań, zawodowy kurator rodzinny ma obowiązek stale podnosić swoje kwalifikacje, w tym uczestniczyć w szkoleniach i innych formach doskonalenia zawodowego.

Zadania kuratorów rodzinnych zostały częściowo uregulowane także w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym. Określa je art. 109 § 2 pkt 3 k.r.o. wskazując, że w sytuacji, gdy występuje zagrożenie dobra dziecka, sąd może poddać wykonywanie władzy rodzicielskiej stałemu nadzorowi kuratora sądowego. Wydając zarządzenie określone w treści ww. przepisu, sąd opiekuńczy wskazuje na czym ten nadzór ma polegać. W praktyce najczęściej polega on na odwiedzinach w miejscu zamieszkania dziecka celem zorientowania się w jego aktualnej sytuacji rodzinnej i sprawdzenia postępów rodziców w zakresie sprawowania pieczy nad dzieckiem, bądź też skontrolowania postępowania dziecka i jego stosowania się do poleceń sądu. Nadzór kuratora może wynikać również z faktu powierzenia mu przez sąd sprawowania zarządu nad majątkiem dziecka. Ponadto z art. 109 § 4 k.r.o. można wywieść także i inne dodatkowe zadania kuratora, gdyż przepis ten stanowi, że w razie zastosowania innych środków określonych w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, sąd opiekuńczy zawiadamia o wydaniu orzeczenia właściwą jednostkę organizacyjną wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, która udziela rodzinie małoletniego odpowiedniej pomocy i składa sądowi opiekuńczemu, w terminach określonych przez ten sąd, sprawozdania dotyczące sytuacji rodziny i udzielanej pomocy, w tym prowadzonej pracy z rodziną, a także współpracuje z kuratorem sądowym.

Z kolei w art. 109 § 2 pkt 5 k.r.o. zostało wskazane, że w sytuacji, gdy występuje zagrożenie dobra dziecka, sąd opiekuńczy może m.in. zarządzić umieszczenie małoletniego w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka albo w instytucjonalnej pieczy zastępczej albo powierzyć tymczasowo pełnienie funkcji rodziny zastępczej małżonkom lub osobie, niespełniającym warunków dotyczących rodzin zastępczych, w zakresie niezbędnych szkoleń, określonych w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. W tym przypadku, sąd opiekuńczy również powinien współpracować z kuratorem rodzinnym i rozważyć, czy nie zachodzi potrzeba ustanowienia nadzoru kuratorskiego w celu sprawowania kontroli nad sposobem wykonywania pieczy nad małoletnim. Jest to bowiem związane z trudną sytuacją, jaką jest umieszczenie dziecka pod opieką osób, które nie posiadają wymaganego

przygotowania do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, a tym samym mogą mieć trudności w przystosowaniu się do nowej roli i sytuacji życiowej. W takim przypadku kurator rodzinny będzie stanowił dla nich niezbędne wsparcie i pomoc w prawidłowym realizowaniu obowiązków, wynikających z konieczności sprawowania opieki nad osobą małoletnią. Jeżeli wymaga tego dobro dziecka, sąd opiekuńczy ma także obowiązek ograniczyć utrzymywanie kontaktów rodziców z dzieckiem (art. 113² § 1 k.r.o.). Ograniczenie to może polegać np. na zezwoleniu na spotkanie się z dzieckiem tylko w obecności kuratora sądowego (art. 113² § 2 pkt 3 k.r.o.). Dopuszczalnymi formami nadzoru kuratorskiego są m.in. obecność kuratora i sprawozdania sporządzone przez niego z objęcia, przebiegu i zakończenia nadzoru kuratorskiego. Kurator rodzinny, któremu zlecono obecność przy kontaktach rodziców z dziećmi, ustalonych przez sąd opiekuńczy, stawia się w określonym w postanowieniu sądu terminie i miejscu i jest obecny przez cały czas trwania kontaktu, zapewniając, by kontakt ten nie trwał dłużej, niż postanowił sąd. Z każdej obecności przy takich kontaktach kurator rodzinny niezwłocznie składa sądowi pisemną notatkę (§ 10 ust. 1 i 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 12.06.2003 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych³¹).

3.2. Poddanie wykonywania władzy rodzicielskiej nadzorowi kuratora

Analiza przepisów prawnych regulujących kwestię związaną z obowiązkami i zadaniami kuratorów rodzinnych pokazuje, że ta forma ingerencji sądu opiekuńczego w sprawowanie nad dzieckiem władzy rodzicielskiej pozwala na podjęcie działań zmierzających do ochrony dobra dziecka w naturalnym dla niego środowisku. Działania te będą zmierzały do zahamowania, a w rezultacie do całkowitego wyeliminowania niepożądanych zachowań, które doprowadziły do powstania nieprawidłowych nawyków opiekuńczych oraz postaw wychowawczych rodziców. Obok działań podejmowanych względem rodziców, kurator współpracuje także z dzieckiem i poprzez właściwe oddziaływanie wychowawcze buduje w nim poczucie własnej wartości oraz tworzy atmosferę, która sprzyja jego prawidłowemu rozwojowi. Działania kontrolne stanowią jeden z aspektów pracy kuratora przy wykonywaniu nadzoru nad podopiecznymi. Najwięcej czasu pracy kuratora sądowego zajmują jednak działania naprawcze, w tym resocjalizacyjne, wychowawcze, reedukacyjne

³¹ Tekst jedn. Dz. U. z 2014 r. poz. 989.

i korekcyjne³². W tym aspekcie pracy duży wpływ na ewentualny sukces ma współpraca kuratora z organami i instytucjami publicznymi. Należy do nich zaliczyć m.in. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Urząd Pracy, Urząd Miasta, Miejską Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, a także zatrudnionych tam pracowników socjalnych. Niejednokrotnie działania kuratorów rodzinnych i pracowników socjalnych są do siebie podobne i mogą być powielane, w niektórych aspektach znacznie się jednak różnią. Najważniejsze jest to, aby były ze sobą spójne oraz wzajemnie się uzupełniały. Warto przy tym podkreślić, że praca pomocowa jest tylko wycinkiem wieloaspektowych działań kuratorów rodzinnych, a zatem nie może być mowy o wyręczaniu w tym zakresie pracowników socjalnych. Określone działania wychowawcze podejmowane przez kuratora bez równoległej współpracy z innymi instytucjami byłyby niemożliwe, a przy tym nader utrudnione. Współpraca kuratora rodzinnego z organami samorządowymi i instytucjami publicznymi stanowi integralny aspekt jego pracy, polegającej na oddziaływaniu wychowawczo-resocjalizacyjnym, które jest realizowane w środowisku małoletniego. Jest to niezmiernie istotne mając na uwadze fakt, że kuratorzy rodzinni uczestniczą w realizowaniu konstytucyjnego obowiązku pomocy małżonkom, rodzinie i dziecku, a jednocześnie realizują w dużej mierze zadania sądu opiekuńczego, np. dostarczając sądowi informacje pozyskane w trakcie przeprowadzonego wywiadu środowiskowego, co stanowi dla sądu istotny materiał dowodowy. Sądowi kuratorzy rodzinni nie tylko mają udział w rozpoznaniu spraw, o których rozstrzyga sąd rodzinny, ale są oni uprawnieni i zobowiązani do inicjowania udzielenia przez sąd określonej ochrony prawnej przez inicjowanie określonych postępowań sądowych, a nieraz są także podmiotami postępowań sądowych. W obecnym stanie prawnym sądowy kurator rodzinny ma status organu pomocniczego sądu rodzinnego, którego głównym celem jest takie współdziałanie z sądem, aby umożliwić sądownictwu rodzinnemu realizację jego istoty, czyli udzielania ochrony prawnej.³³

Należy przy tym podkreślić, że kontakty dziecka z rodzicami mieszczą się w sferze jego praw podmiotowych i podlegają ochronie konwencji międzynarodowych, stanowiących gwarancję realizacji zasady ochrony dobra dziecka. Ustanowienie nadzoru kuratora nad wykonywaniem władzy rodzicielskiej nie jest zatem wymierzone przeciwko rodzicom i dziecku, aby uniemożliwić im w ten sposób wzajemne pogłębianie więzi emocjonalnej, a ingerencja sądu opiekuńczego ma wyłącznie wyeliminować pewne zaniedbania

³² A. Świerczek, *Współpraca instytucjonalna kuratora sądowego dla osób dorosłych w ramach sprawowanych dozorów nad skazanymi*, w: *Resocjalizacja Polska (Polish Journal of Social Rehabilitation)* 2013, nr 4, s. 178.

³³ H. Haak, *Ochrona prawna udzielana przez sąd opiekuńczy*, Toruń 2002, s. 167.

wychowawcze, czy błędy popełniane przez rodziców, tak aby mogli oni dokonać racjonalnej oceny sytuacji dziecka oraz podejmować działania służące wyłącznie jego dobru. Jest to instytucja niezwykle potrzebna, gdyż w wielu przypadkach może okazać się rozwiązaniem wystarczającym, bez konieczności dalszej ingerencji sądu opiekuńczego w sprawowanie władzy rodzicielskiej. W tym zakresie kurator pełni rolę mediatora pomiędzy rodzicami, a dzieckiem, ale często także pomiędzy samymi rodzicami, którzy nie mogą porozumieć się w kwestiach dotyczących wykonywania władzy rodzicielskiej, zwłaszcza jeżeli żyją oni w rozłączeniu. Konflikty pomiędzy rodzicami, bardzo często wpływają na sposób realizowania przez nich swoich obowiązków rodzicielskich i wpływ ten przybiera nieraz postać negatywnego kształtowania relacji z drugim rodzicem. W takiej sytuacji, zadaniem kuratora jest doprowadzić strony do ugody i wypracować z nimi płaszczyznę wspólnego porozumienia, tak by w przyszłości ich kontakty z dzieckiem odbywały się w sposób niezakłócony i prawidłowy bez konieczności ingerencji instytucji zewnętrznych.

W podobny sposób należy też postrzegać nadzór nad kontaktami dziecka z dziadkami lub rodzeństwem. Jeżeli relacje pomiędzy dzieckiem, a jego bliskimi (dziadkami, rodzeństwem) układały się prawidłowo, to z pewnością służyły one dobru dziecka. Natomiast ich utrudnianie przez tego rodzica, z którym dziecko przebywa, należy postrzegać w kategoriach co najmniej zagrożenia owego dobra, co stanowi wystarczający powód do podjęcia przez sąd opiekuńczy działań odpowiednich dla jego ochrony. A jak już powiedziano, art. 109 § 1 k.r.o. daje sądowi rodzinnemu podstawy do wydania wszelkich zarządzeń, które w zaistniałych okolicznościach uzna on za adekwatne.³⁴

Nadzór kuratora nad wykonywaniem władzy rodzicielskiej trwa od momentu jego ustanowienia do momentu ustania przyczyn, z powodu których sąd zastosował ten środek ingerencji, nie dłużej jednak niż do dnia osiągnięcia przez osobę małoletnią pełnoletności, a tym samym do czasu, kiedy dziecko nie będzie już podlegało władzy rodzicielskiej rodziców. Jeżeli nadzór kuratora został ustanowiony jedynie na czas trwania postępowania sądowego w trybie udzielenia zabezpieczenia to jest on wykonywany do czasu uprawomocnienia się orzeczenia kończącego postępowanie, w którym sąd opiekuńczy podejmuje ostateczną decyzję o zastosowaniu danego rodzaju środka ingerencji. W sytuacji, kiedy podjęte przez kuratora rodzinne działania nie przyniosą oczekiwanych rezultatów wychowawczo-resocjalizacyjnych, sąd może zamienić ten środek ingerencji na inny, np. całkowicie zmienić

³⁴ T. Jedynak, K. Stasiak, *Zarys metodyki...*, *op.cit.*, s. 86.

środowisko wychowawcze dziecka poprzez umieszczenie go w rodzinie zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej.

4. Podsumowanie.

Wśród środków ingerencji sądu we władzę rodzicielską ustawodawca przewidział nadzór kuratora nad wykonywaniem władzy rodzicielskiej. Środek ten stanowi formę pomocy udzielanej rodzicom i zabezpiecza interesy oraz potrzeby małoletniego w razie, gdy jego dobro zostaje zagrożone. Wydane przez sąd opiekuńczy na podstawie powołanego przepisu zarządzenia ograniczają dowolność postępowania rodziców w stosunku do dzieci. Sąd przy wydawaniu zarządzeń w trybie art. 109 k.r.o. podejmuje działania profilaktyczne, ingerując w sferę władzy rodzicielskiej m.in. poprzez ustanowienie nadzoru kuratora sądowego po to, aby zapobiec ujemnym skutkom w zakresie niewłaściwego jej wykonywania. Ustanowiony nadzór kuratora nie stanowi przy tym formy represji sądu w stosunku do rodziców i nie ma na celu przedstawienia ich w negatywnym świetle, lecz jest formą niesienia pomocy w razie pojawienia się sytuacji trudnych i kryzysowych zagrażających dobru dziecka. Udzielając ochrony prawnej, nałożonej przez sąd opiekuńczy, kuratorzy rodzinni pełnią nie tylko funkcję wychowawczo-resocjalizacyjną, ale również profilaktyczną i kontrolną. Stanowią sądowe organy pomocnicze w sprawach opiekuńczych i działają w oparciu o szereg aktów prawnych, na podstawie których sąd wydaje określone zarządzenia. Pozwala to sądowi opiekuńczemu na ingerencję w prawa rodzicielskie, jeżeli są one niewłaściwie wykonywane. Należy także pamiętać, że ustanowienie nadzoru kuratora pozwala na podjęcie działań w naturalnym środowisku dziecka, nie osłabiając więzi emocjonalnej między rodzicami a dzieckiem i dopiero w sytuacji, gdy środek ten okaże się nieskuteczny, sąd opiekuńczy może postanowić o zastosowaniu bardziej rygorystycznej formy ingerencji. W związku z tym, by należycie chronić dobro dziecka, w pierwszej kolejności trzeba odpowiednio – przy uwzględnieniu zaprezentowanych uwag – rozpatrywać tę instytucję prawa rodzinnego, jaką jest nadzór kuratora sądowego w sprawach opiekuńczych.

Summary

The limitation of parental authority by a probation officer supervision

This article presents issues related to parental authority, understood as all the obligations and rights of parents towards a child. An attempt has been made to define this legal concept, taking into account the position of the doctrine and jurisprudence. The issues related to the legal aspect of relations between parents and children were analyzed. The basic features of the proper exercise of parental responsibility and the elements that make up the legal structure of this concept were discussed. First of all, the text introduces and discusses the role of a probation officer in proceedings related to the exercise of supervision in guardianship matters.

Małgorzata Strzelecka

Magister prawa, absolwentka Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego; doktorantka z wolnej stopy na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.